

ראיון עם פרופ' עמנואל גרופר ופרופ' שלמה רומי, עורכי הספר "ילדים ומתבגרים במצבי סיכון בישראל"

הוצאת מכון מופת, כרך א' תשע"ד 2014; כרך ב' תשע"ה 2015

ראיינה וכתבה: צילה טנא

עמנואל גרופר הוא אנתרופולוג חינוכי בהכשרתו האקדמית. הוא משמש כסגן דקן הפקולטה למדעי הרוח בקריה האקדמית אונו ומנהל קמפוס קריית אונו של בית הספר לחינוך וחברה. הוא משמש גם כסגן נשיא הארגון הבינלאומי לחינוך פנימייתי (Fédération Internationale des Communautés Educatives) FICE.

שלמה רומי הוא מומחה בפסיכולוגיה חינוכית שסיים את הכשרתו בשפ"ח תחנת התקווה בתל אביב ועסק שנים רבות באבחון ובטיפול של ילדים ובני נוער. כיום הוא פרופ' מן המניין וראש המכון לחינוך ולמחקר קהילתי בבית הספר לחינוך באוניברסיטת בר-אילן. כמו כן חבר ההנהלה הבינלאומית של ארגון EUSARF (European Scientific Association on Residential & Family Care for Children and Adolescents).

עם ילדים ומתבגרים במצבי סיכון ומצוקה. בשער זה כלולים מחקרים שעוסקים באתגרים של הבאת בני נוער בסיכון לידי הצלחה בלימודיהם בבתי הספר, הבנת מושג "החוסן" ומשמעותו לגבי בני נוער במצבי סיכון, האלימות המקוונת ומעורבותן של הרשתות החברתיות ביצירת מצבי סיכון לבני נוער. הכרך השני מבקש להביא את קולם של בני הנוער עצמם מחד גיסא ואת קולם של העובדים החינוכיים-טיפולים המשקיעים את מרצם בקידום של צעירים אלה, מאידך גיסא. השער הרביעי מביא מחקרים המציגים את קולם של בני נוער במצבי סיכון. בין אם זה בפנימייה, במסגרות של קלט-חירום, במעבר מחיי פנימייה לחיים עצמאיים, במועדוניות או בתקשורת מתווכת מחשב. השער החמישי מתמקד בדרכי התערבות אופייניות לעבודה חינוכית-טיפולית עם נוער במצבי סיכון. בין היתר מוצגת דוגמא של עבודה קבוצתית עם הורים יוצאי חבר העמים, השפעת התוכנית "מורשת יהדות אתיופיה" על זהותם התרבותית של חניכי פנימיית מבני העדה האתיופית, שילוב דמיון מודרך בטיפול באומנויות משחקי תפקידים במשפחה, שילוב הקוד הבלתי פורמלי בסביבה טיפולית ולבסוף התייחסות מיוחדת להתערבות בגיל הרך. השער השישי והאחרון המסיים את שני הכרכים עוסק בסוגיות של הכשרה וזהות מקצועית של העובדים המטפלים בבני נוער במצבי סיכון. סוגיות אלה נדונות הן ברמה התיאורטית והן ברמת השדה תוך הבאת סיכומים מרב שיח שמחברי הספר יזמו עם דמויות מרכזיות שעוסקות בהכשרת עובדים. תמצית הרב שיח מאפשרת לקורא להגיע לתובנות מעניינות על אודות הגישות

האם תוכלו לסקור עבורנו בראשי-פרקים את שני הכרכים של הספר על השערים השונים שבו?

הכרך הראשון מכונה "תמונת מצב של התחום ותוכני ליבה" בעוד כרך ב' נקרא "קולם של בני הנוער וסוגיות מעולמם של עובדים בשדה החינוכי-טיפולי". בארגון השערים וכינוס המאמרים לתוכם לא ראינו רק פעולה טכנית של חלוקת מאמרים לפרקים. אנו טוענים כי יש בכך הבניה מקורית של תחום דעת זה, ולכך הקדשנו מחשבה מעמיקה. התוצאה היא פירוק תחום ילדים ובני נוער במצבי סיכון לתת-מרכיבים בעלי משמעות. לשער הראשון קראנו "ההתפתחות והחזון של תחום העבודה החינוכית-טיפולית עם ילדים ומתבגרים במצבי סיכון בישראל ובעולם". בשער זה אנו דנים בהתפתחות ההיסטורית והסוציולוגית של ההגדרות השונות לתחום דעת זה, ובשינויים שחלו במהלך השנים בהתייחסות כלפיו. לשם הרחבת היריעה הבאנו תרגום לעברית של מאמר פילוסופי של עמיתנו מגרמניה פרופ' מיכאל וינקלר (עליו נרחיב בהמשך). השער השני מכונה "מאפייני אוכלוסיות של ילדים ומתבגרים במצבי סיכון". חשוב היה לנו להציג מגוון רחב של קבוצות בני נוער שנחקרו בשנים האחרונות בישראל וכולם כלולים בשער זה (נערות מתבגרות במגזר הבדואי, נוער הגבעות, נוער חרדי, נוער בסיכון בפנימיית). ממצאי מחקרים אלה מובילים להמשגות חדשות הבאות לידי ביטוי למשל בטיפולוגיה חדשה ומקורית ובנתונים על אוכלוסיות של נוער מנותק בישראל. השער השלישי מתמקד בתוכני ליבה בעבודה חינוכית-טיפולית

אחת ממטרותינו הלא כל כך סמויות בספר זה, והיא שברית הסטריאוטיפ הרווח כי נוער בסיכון משתייך בהכרח לאוכלוסיות שניתן להגדירן באופן התלוי אך ורק בעדה או בקבוצה תרבותית מסוימת (למשל בני עדות המזרח) או כחבורות בני נוער הממוקמות במרחב גיאוגרפי מוגדר (למשל עיירות פיתוח או שכונות מצוקה). המגוון הרחב של קבוצות תרבותיות שהוצגו במחקרים המופיעים בספר מדגימים עד כמה הכללה זו שהייתה נפוצה מאוד בשנות

השבעים של המאה הקודמת (ראו למשל דו"ח ועדת ראש הממשלה לילדים ובני נוער במצוקה, דו"ח כץ) איננה תקפה למציאות החברתית של ישראל בתחילת המאה ה-21. הקבוצות החברתיות השונות שנחקרו לאחרונה, על רקע מצבי מצוקה שונים ומגוונים, מוכיחות זאת בעליל. לכן שוב בספר מחקר אתנוגרפי מקורי שמציג את

מצבי המצוקה של מתבגרות במגזר הבדואי. מחקר אחר מציג את מצבי המצוקה שמאפיינים את נוער הגבעות. מחקר אחר דן במאפייני המצוקה של נוער חרדי נושר, מחקרים שעניינם בני נוער עולה שמצוקותיהם מבוססות על רקע המעבר הבין תרבותי שהם והוריהם חווים, ולבסוף, מחקרים על בני נוער מרקעים שונים ומגוונים שמצוקותיהם ומצבי הסיכון שלהם נובעים משימוש לרעה שנעשה באינטרנט וברשתות החברתיות. ניתן אמנם לחפש ולמצוא מכנים משותפים לכל קבוצות בני נוער אלה, אולם רצינו להבליט את העובדה כי לא ניתן כיום להדביק תוויות של מצוקה או סיכון על פי אטיולוגיה שטחית שמתייגת ופוגעת בבני הנוער עצמם.

הספר מאגד בתוכו מאמרים ומחקרים מדיסציפלינות שונות מעבר לפסיכולוגיה, דבר שבא לידי ביטוי כבר בהרכב העורכים הראשיים. שאלתי היא - מדוע חשוב היה דווקא בתחום זה לאסוף מידע על מאפייני התופעה ועל דרכי הטיפול בה ממגוון כה רחב של אנשי מקצוע?

התופעה של ילדים ונוער בסיכון נחקרת ומטופלת מנקודות מבט מקצועיות שונות ומגוונות ומשקפת, כפי שכבר ציינו קודם לכן, את ההכרה במורכבות הרבה של התחום. עריכת הספר, שהתפתח תוך כדי עבודה לשני כרכים ועל כך תודתנו למכון מופ"ת הן על האישור הכפול להדפסה והן על עריכתו על ידי שני עורכים מתחומי מומחיות קרובים אך שונים, הצביעה על שלושה עקרונות מארגנים של תחום ילדים ונוער בסיכון.

השונות והמגוונות המנחות את העוסקים בשדה זה בישראל. סיכום הספר מובא תחת הכותרת, "מסתכלים לאחור ובוחנים את ההווה כדי לבנות עתיד טוב יותר" לבני הנוער במצבי סיכון, שלהם מוקדשת יצירה זו.

הרחיבו נא בשאלה - כיצד הגדרה אוכלוסיית הילדים והמתבגרים בסיכון ומה הם המאפיינים העיקריים של נוער במצבי סיכון בישראל?

בספרות החינוכית והפסיכולוגית יש מונחים רבים שמתארים ילדים ומתבגרים בסיכון כמו למשל חברות רחוב, מקופחים תרבותית, נמוכי יכולת, מנוכרים ומנותקים. את השימוש במושג "סיכון" ייחסו חוקרי החינוך בדרך כלל לסיכון לנשירה מבית הספר, ובהמשך דרכם לקשיים בהשתלבות בשוק העבודה ונטייה מסוימת לפעילות עבריינית ואנטי חברתית. פסיכולוגים, יועצים חינוכיים ועובדים סוציאליים, לעומת זאת, ייחסו את ה"סיכון" להתפתחות של בעיות רגשיות, בעיות התנהגות וסבירות גבוהה להתפתחות של הפרעה רגשית. בדרך כלל משרד החינוך מגדיר את תופעות הסיכון בתחומי הנשירה או תת-הישגיות בלימודים וכן סטייה מהתנהגות נורמטיבית. לעיתים בהגדרה זו יש קושי להבחין בין ילדים עם צרכים מיוחדים לבין ילדים שנמצאים בסיכון, וזה נושא חשוב כשלעצמו בתחומי הפסיכולוגיה החינוכית. הגדרות שונות עוסקות בחלוקה של הסיכון לגורמים, סימני סיכון והתנהגויות סיכון ותוצאות סיכון כאשר לכל קטגוריה יש מאפיינים מוגדרים. רוב ההגדרות של מתבגרים בסיכון התבססו על רכיבי הסיכון בחייהם. המכנה המשותף למתבגרים הללו הוא הניכור שלהם ממערכות החיים הנורמטיביות של בני גילם, ניכור אשר מתחבר לסימפטומים התנהגותיים-חברתיים נוספים כגון שוטטות, עבריינות, צריכת סמים ואלכוהול, אלימות וונדליזם. רובם המכריע של בני הנוער בסיכון נמצא בקבוצות האוכלוסין עם רמה סוציו-אקונומית נמוכה וקבוצות מיעוט. אף שכל אחת מההגדרות שהוצגו כאן בקצרה רצינית ומעמיקה, מורכבות הנושא ומגוון ממדיו גורמים לכך שאין הגדרה אחת המוסכמת על כל הגורמים שעוסקים בכך כגון משרדי ממשלה, רשויות מקומיות, ארגונים התנדבותיים ועוד.

ההיבטים התרבותיים אינם מתוארים בספר בפרק נפרד, אך מסתמנים דרך הצגת מאמרים על אודות אוכלוסיות ייחודיות של בני נוער בסיכון (נוער חרדי, עולי חבר העמים, מתבגרות בדואיות, חברות של נוער הגבעות ועוד כיו"ב). אני תוהה עד כמה משמעותי הגורם התרבותי באטיולוגיה של בני נוער בסיכון?

עניין ההיבטים התרבותיים אינו מתואר בספר כפרק נפרד אולם הוא עובר כחוט השני לכל אורכו של הספר. ניתן לומר כי זוהי

מגוון של התערבויות הוא מקור לאי הבנות רבות. לעומת זאת, בשפה האנגלית קיימים כמה מונחים המתארים סוגים שונים של התערבות טיפולית: החל ב-treatment, עבור ב-therapy וכלה ב-care. במונח האחרון משתמשים בתי ספר ומחלקות אקדמיות להכשרה בכמה מקומות מובילים ובאוניברסיטאות בעולם כמו למשל Scholl for child and youth care באוניברסיטת ויקטוריה שבקנדה. המונח care מגדיר טיפול כוללני או ליווי תומך הדומה ל"טיפול הורי". ההתערבות החינוכית-טיפולית אשר מאפיינת את התוכניות לקידום ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה כוללת היבטים של חינוך והתמקדות בנושא זה, אך בד בבד היא משתמשת בטכניקות ובהתערבויות שמקורן בשדה ובישיח הטיפולי. יש לשילוב הזה, שמהותו עדיין לא מוגדרת דיה, משמעויות להכשרה (תכנים מוסכמים, סגל אקדמי מתאים וכן תוכנית הסמכה מוסדרת ומעוגנת ברשומות) וכן לדרכי ההנחה והליווי של צוותים אלו.

השילוב מאפשר שימוש בטכניקות ובהתערבויות רב גוניות ואקלקטיות כגון עבודה קבוצתית, דמיון ביצירה, כלומר שילוב דמיון מודרך בטיפול ובאומנות עבור בני נוער בסיכון, משחקי תפקידים, מסגור ומסגור מחדש (framing and reframing) המוגדר כהליך שעוסק באופן שבו אנשים בונים ייצוגים פנימיים של בעיות והתרחשות, ייצוגים אשר מנתיבים את בחירותיהם ואת אופן ההשפעה של ייצוגים קוגניטיביים על העולם הרגשי ועל ההתנהגות, כמו גם את גישת החוסן האישי המבוססת על קשר אישי משמעותי עם "אחר משמעותי". פרק מיוחד הוקדש להצגת הפוטנציאל החיובי הגלום במודל הפנימיה החינוכית ובפרט בכפר הנוער בישראל, להפוך מנוף לשיקום ערכי של נוער בסיכון בד בבד עם קידומו בתחום הלימודי.

מסקרן וייחודי בין מאמרי הספר הוא הפרק שנכתב על ידי מיכאל וינקלר, פרופסור לפילוסופיה של החינוך באוניברסיטת ינה שבגרמניה. שם המאמר הוא "מהותו הפילוסופית של העיסוק החינוכי-טיפולי לפי גישת הפדגוגיה החברתית". אודה לכם אם תסכמו עבור הקוראים את עיקרו.

פרופ' מיכאל וינקלר, אחד מהוגי הדעות המובילים בגרמניה בתחום של ילדים ובני נוער בסיכון, שם את הדגש בתפיסה העקרונית של הפדגוגיה החברתית. הוא מתווכח עם התפיסה הרווחת במדינות שונות במערב שבהן הטיפול באוכלוסיות במצבי סיכון מתבסס על "המודל הרפואי". אחד ממאפייניו של מודל זה הוא חוסר הסימטריה בין המטפל למטופל כאשר המטופל תלוי באופן כמעט מלא בגורם המטפל ובדרכי פעולתו. לטענתו, גם המחקר האמפירי במדינות השונות הראה כי תוצאות המודל הרפואי הן מאכזבות מאוד, ולא מביאות לקידום

הראשון הוא היותו של התחום אקלקטי והוא הרלוונטי למענה לשאלה הנוכחית. העיקרון המארגן השני הוא הזירה הייחודית שמרבית הפעילות בתחומים של קידום ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה מתרחשת בה - זירת החינוך הבלתי פורמלי. והעיקרון המארגן השלישי הוא השילוב בין היבטים של חינוך לבין היבטים של טיפול שעליו יורחב בהמשך.

באשר לעיקרון הראשון יש לציין שמקורות הידע של התחום שאובים מדיסציפלינות רבות כגון פסיכולוגיה התפתחותית וחברתית, עבודה סוציאלית, סוציולוגיה, אנתרופולוגיה, חינוך, קרימינולוגיה, משפטים וכלכלה. אין תחום דעת אחד של מושגים ותיאוריות אשר מסוגל להסביר את כל ההיבטים והתופעות שעניינם ילדים ונוער בסיכון, אלא יש צורך במגוון תחומים דיסציפלינריים כדי להקיף את מלוא הידע המצוי בתחום כמו גם לממש דרכים להכשרה, להנחיה מקצועית ולמחקר הייחודי לתחום זה. כפי שבדרך כלל קורה במכללות ובאוניברסיטאות, על מנת להכין תוכניות הכשרה כאלה נדרש ידע בין-תחומי, וזאת גם אם ההכשרה מתממשת בכל תחום בנפרד. על מנת להדגים את המורכבות הנובעת מכך אפשר להזכיר את ריבוי הפקולטות בעולם אשר מציעות תוכניות הכשרה לעובדים המבקשים להתמחות בעבודה עם ילדים ובני נוער בסיכון: בצרפת ההכשרות האלו ניתנות במסגרת החינוך המיוחד, באיטליה בתחום המשפטים, בצ'ילה בתחום הפסיכולוגיה ואילו בגרמניה, בשווייץ ובמדינות אירופאיות נוספות הן ניתנות במכללות אקדמיות מיוחדות. בקולומביה הבריטית שבקנדה התחום נלמד במסגרת אוניברסיטאית בבית ספר עצמאי המשלב בין כמה דיסציפלינות ומפעיל תוכניות לתואר ראשון, שני ושלישי. בישראל תוכניות הכשרה כאלו נלמדות במכללות אקדמיות לחינוך.

במאמרים שהוצגו בספר מופיע שילוב מעניין בין היבטים של חינוך לבין היבטים של טיפול, ובתחומי הטיפול מוצג שימוש בטכניקות ובהתערבויות רב גוניות ואקלקטיות. הרחיבו מעט בנושא זה כדי להאיר את עיניהם של הקוראים, ואשמח אם תוכלו לגעת גם בהיבטים שיקומיים המייחדים את הטיפול בנוער בסיכון.

העיקרון השלישי המנחה את התחום של עבודה עם ילדים ומתבגרים במצבי סיכון ומצוקה, כפי שמצאנו בתהליך החקירה והעריכה, היה השילוב בין היבטים של חינוך לבין היבטים של טיפול. השילוב שביטוי המוצלח הוא דווקא בחינוך הבלתי פורמלי מכוון להתערבות חינוכית-טיפולית שמעצם טבעה היא אקלקטית ו"מרוככת" בהשוואה לזו המתקיימת בתחומי הטיפול של הפסיכולוגיה ושל העבודה הסוציאלית. במקומות אלו יש מחויבות לדרך עבודה מוגדרת וקבלת רישיון לעסוק בתחומים מוגדרים. השימוש בעברית במונח "טיפול" כדי לתאר

ליהנות משירות כוללני שכזה. גידול בעלויות נבע מכוונות טובות של שיפור המקצועיות של העובדים, צמצום מספר הילדים בקבוצה וכיו"ב. עם זאת, שיפור השירות הביא את קובעי המדיניות לידי החלטות על צמצום דרסטי במספר הילדים ובני הנוער שניתן לקלוט בפנימיות אלה. לשם דוגמא ניתן לקחת את הולנד. מחקר שיטתי הראה כי בהולנד חלה בשנים 1970-1990 ירידה דרמטית של 46 אחוזים במספר הילדים הנמצאים במסגרות השמה חוץ-ביתיות שנגרמה בגלל החלטות אדמיניסטרטיביות של הגורמים המתקצבים ש"איזנו" את הגדלת העלות פר חניך בצמצום מספר הילדים שזכאים לקבל שירות חיוני זה (Knorth & Van der Ploeg, 1994). למותר לציין כי צמצום זה לא נבע מהתמעטות מספר הילדים שהיו זקוקים לשירותים אלה, ההיפך הוא הנכון, אלא מתוך שיקולים כלכליים גרידא. המסקנה שלי מאירועים שכאלה, שאינם חסרים גם בישראל, הוא שבמערכת השיקולים הכוללת של אנשי מקצוע המטפלים בחינוכם של ילדים ובני נוער במצבי סיכון, חייבים להתייחס בין היתר גם להיבטים הכלכליים כחלק מתהליכי קבלת ההחלטות.

הספר אינו מדלג על הסיכונים החדשים של העולם הווירטואלי עבור בני נוער. נשמח לקבל מידע בנושא חשוב זה.

אכן, גם העולם הווירטואלי מזמן סיכונים חדשים עבור בני הנוער בסיכון. ייחודו הוא באופן שבו מתפתחים יחסי הגומלין בין הילדים ובני הנוער שנולדים לעולם זה ומפתחים יכולות גבוהות לבין המבוגרים שלעיתים מזומנות אינם מדביקים את הקצב המסחרר של הפיתוחים הטכנולוגיים ונאלצים לסמוך על אופן ההתנהלות של הצעירים ללא בקרה ושיפוט של "בוגרים אחראיים". השימוש הגובר במדיה המקוונת מספק יתרונות רבים לבני הנוער. לדוגמא, בממשקים של תקשורת מתווכת מחשב ברשת האינטרנט התפתחו דפוסי תקשורת חלופיים השונים מהאינטראקציות החברתיות הפיזיות המאפשרים למצוא דרכים חדשות לגייס תמיכה לנוכח מצוקות. עם זאת, החשיפה הבלתי מבוקרת לתכנים מגוונים מגבירה את הסיכון לפתח אלימות מסוג חדש, אלימות מקוונת (cyber bullying), או לחילופין את הסיכון להיפגע מאלימות כזו. בעשור האחרון אנו עדים לכך שסוג חדש זה של בריונות במרשתת מתפתח במהירות בקרב ילדים ובני נוער במדינות שונות בעולם, ובגלל מורכבותה יש צורך להיערך אליה בשונה מאשר ההיערכות שהיינו רגילים בה בעולם הפיזי. פרק שלם בספר סוקר את התופעה ואת השלכותיה על תחומים מגוונים בחייהם של בני נוער, בוחן את המאפיינים הייחודיים שלה (בהשוואה לאלימות המתבטאת במפגשים פנים אל פנים), מתאר סוגים של בריונות במרשתת תוך כדי עיסוק ב"משתתפים" למיניהם (קורבן, בריון) ועורך בחינה מקפת של

משמעותי של בני הנוער. לעומת זאת, הגישה של הפדגוגיה החברתית מתמקדת בהעצמה של בני הנוער ובפיתוח אופציות התפתחות משמעותיות עבורם. לדבריו, הפדגוגיה החברתית קוראת תיגר על התנאים הקשים שילדים גדלים בהם בחברה של ימינו. דרך החשיבה של הפדגוגיה החברתית ויישומיה חותרים ליצירת סביבה בטוחה לילדים אלה, סביבה שתספק להם מזון תרבותי ותהווה חיץ בינם לבין ההשפעות ההרסניות של הסביבה שבה הם גדלים. הנחת היסוד שלה רואה בכל ילד ונער אדם הזכאי להתפתח בדרכו שלו, בדרך אשר תאפשר לו העצמה והשגת אוטונומיה. אנשי מקצוע הפועלים לפי עקרונות הפדגוגיה החברתית נוטים להתמקד בטיפוח ההעצמה; הם אינם מתעלמים מהקשיים ומההתנסויות הטראומטיות של הפונים אליהם, אך עיסוקם בכך נעשה מתוך כוונה להציג לפונה נקודת מבט חדשה וראייה אחרת של החיים. וינקלר טוען כי הפדגוגיה אינה מסתכמת בהבטחת תמיכה כלכלית ובמתן ייעוץ, והיא יותר מאשר תהליך של מתן תמיכה וסעד נפשי. נקודת המוצא שלה היא ראיית ילדים ובני נוער כאנשים שבחרים בדרך משלהם ליצור שינוי, דרך המבוססת על תהליך של למידה וחינוך.

הופתעתי לראות שפרופ' עמנואל גרופר דן גם בהיבטים כלכליים ובהשפעתם על דרכי התפתחותו של התחום המקצועי הנדון. אולי יוכל פרופ' גרופר להבהיר לנו את חשיבותה של זווית ראייה זאת?

כולנו יודעים עד כמה גורמים כלכליים משפיעים על מציאות חיינו, והופתעתי לראות עד כמה היסוד הזה נעדר מהשיח על סוגיות ותהליכים הקשורים בטיפול בנער במצבי סיכון. נחשפתי לעניין בצורה בולטת במחקרי שעסקו בהתפתחות המקצוע החינוכי-טיפולי של עבודה עם נוער במצבי סיכון. ברור לכול כי התמקצעות בתחום מסוים עולה כסף רב. עובדים שמגיעים לעבודה לאחר תהליך מתמשך של הכשרה, מצפים לתנאי עבודה שיאפשרו להם לממש את מקצוענותם וכמובן גם לתגמול ראוי ברמת השכר. אולם תוספות תקציביות שכאלה עלולות ליצור התנגדויות מצידם של מגוון שותפים ציבוריים. מפתיע אפוא כי בדיון ובשיח על אודות הצורך בהתמקצעות תחום העבודה עם נוער במצבי סיכון, המרכיב הכלכלי כמעט שאינו קיים. בדיעבד, ניתן לקבוע כי היו ויש לכך השלכות שליליות ומעכבות על הניסיונות להניע תהליך התמקצעות בקרב מדריכי פנימיות ושאר העובדים העוסקים בקידום של ילדים ובני נוער בסיכון. דוגמא בולטת לנזק ממשי שנגרם לשירותים לנוער בסיכון בגלל התעלמות מההיבט הכלכלי היא הפנימיות לילדים ובני נוער בסיכון. עלייה חדה ומתמדת בעלויות (במדינות רבות בעולם המערבי), הנדרשות לשם מימון החזקתם וחינוכם של ילדים בסיכון, גרמה לצמצום מספר הפנימיות ולצמצום מספר הילדים שיכולים

עליהם את הדיבור בהזדמנות אחרת. עם יציאתנו להרפתקה מאתגרת זו רצינו לאפשר לחוקרים, למרצים, לסטודנטים עובדי שדה ולכל מי שמתעניין בתחום לקבל לידי אוסף סדור ועדכני של מאמרים מחקריים שעוסקים בסוגיה על היבטיה השונים. לפיכך ידענו שעלינו להוציא "קול קורא", ולא להסתמך רק על עצמנו ככותבים, למרות שגם כך כתבנו פרקים רבים בשני הכרכים. כדי למקד את הכותבים הגדרנו לחוקרים ולכותבים הפוטנציאליים את העקרונות המשותפים של תחום קידום ילדים ומתבגרים במצבי סיכון בעולם, ותיארנו להם את הייחודיות בישראל. לשם כך הגדרנו תחילה את שערי הספר העתידי, ואלה דומים במידה רבה לשערים שבספרים כפי שנכתבו. אכן, החומר הרב והטוב שהגיע לידינו הביא אותנו להתלבטות של הוצאת כרך ב', ואנו מודים שוב למכון מופ"ת ולהוצאת הספרים שלה שאפשרו לנו לחרוג ממה שסוכם בתחילה ולערוך כרך שני. זה חייב עריכה ושיפוט נוספים, אבל מבחינתנו, ואנו מקווים שגם מבחינת הקוראים, התוצר מצדיק את הציפיות שתלינו בו.

אנו מקווים שהספר על שני כרכיו מוסיף נדבך חשוב לתחום של עבודה עם ילדים ובני נוער בסיכון. שאיפתנו היא שהספר ידרבן חוקרים נוספים להמשיך ולחקור את התחום ולפתחו לרווחתם של ילדים ובני נוער בישראל.

גורמי הסיכון וגורמי ההגנה אשר מוזכרים בספרות המחקר העדכנית בתחום. נוסף על כך מוצגות בפרק תוכניות התערבות ומניעה המשמשות להתמודדות יעילה של בני נוער עם התופעה.

ולסיום - ספרו לנו מעט מחוויותיכם האישיות בתהליך ההפקה של הספר המרשים כל כך ביריעה הרחבה והרב גונית שאותה הוא פורש בפנינו ובשילוב של גישות תיאורטיות ייחודיות ומעניינות עם היקפי מידע גדולים ונתונים עדכניים מן השדה עצמו.

כעורכים ראשיים של הספר, כמו גם רכזת המערכת ד"ר מירב סלקובסקי אשר סייעה בעריכת המאמרים, נדרשנו להעריך מאמרים שהגיעו ממקומות שונים וגם מכאלה שעוסקים במלאכה אך לא מיומנים בכתיבה ברמה הנדרשת. זה לא היה פשוט אך הודות לרקע שלנו, שבו הצלחנו לשלב במהלך הקריירה המקצועית שלנו בין עבודה בשדה - יסוד המקנה היכרות בלתי אמצעית עם בני הנוער נשוא התחום המיוחד הזה - לבין עבודת מחקר, הוראה והכשרה באקדמיה, צלחנו גם את המכשולים הללו. ההתנסויות בעבודה עם בני נוער הנמצאים במצבי סיכון הן משאב רב ערך אשר מעניק לעבודתנו האקדמית ממד נוסף וייחודי. להערכתנו כיום זה מאוד קשה לשלב בין עבודת שדה למחקר בגלל התובענות הרבה הנדרשת במקומות העבודה וגם עקב מגבלות רגולטוריות במוסדות האקדמיים שכדאי לייחד

 הסתדרות הפסיכולוגים
 בישראל

מלון ניר עציון
 30-31/12/2018

פסיכולוגיה שיקומית - מחברים עולמות
 הכנס השנתי החמישי של החטיבה השיקומית
 בהסתדרות הפסיכולוגים בישראל 2018